

ФІНАНСОВІ НАСЛІДКИ ОФШОРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

¹ Національний університет водного господарства та природокористування

Анотація: У статті визначено місце України у всесвітній офшорній мережі. Досліджено фінансові наслідки офшоризації економіки України в інвестиційній та фіскальній сфері.

Ключові слова: офшоризація економіки; інвестиції; податкові втрати.

Abstract: The article defines the place of Ukraine in the global offshore network. The financial consequences of the offshorization of the Ukrainian economy in the investment and fiscal spheres have been studied.

Keywords: offshorization of the economy; investments; tax losses.

Сучасну світову економіку важко уявити без функціонування офшорних зон, які використовуються бізнесом для максимізації прибутку, зменшення податків, захисту власного капіталу, легалізації грошей через тіньові схеми. В той же час, для держави офшоризація її економіки обумовлює уповільнення економічного розвитку, створюючи перепони для трансформаційних процесів, котрі спрямовані на покращення добробуту держави. Крім того, офшоризація економіки призводить не лише до негативних економічних, але і соціальних наслідків. Адже, офшоризація економіки, зумовлюючи податкові втрати бюджету, обмежує його фінансові можливості щодо фінансування соціальної інфраструктури (освіти, культури, охорони здоров'я) та інших видатків соціального призначення (заробітна плата бюджетників, соціальні допомоги та ін.).

Не зважаючи на глибину сучасних наукових розробок у сфері офшоризації економіки, все ж в наукових колах досить обмежено представлений вектор наукових розвідок щодо виявлення фінансових наслідків офшоризації економіки.

Дані Міжнародного консорціуму журналістів-розслідувачів (ICIJ), свідчать, що Україна займає мізерно незначне місце в глобальній офшорній павутині. Безпосередньо з Україною пов'язано лише 0,23% офшорних «вузлів». Для порівняння, кількість вузлів, які пов'язані з Росією 3,3%, з Великобританією 4,3%, зі Швейцарією 6,6%, з Китаєм 9,2%, з Гонконгом 14,3%.

Зважаючи на те, що офшоризація – це процес переміщення капіталів і фінансових операцій з національних до офшорних юрисдикцій, що дозволяє зменшити базу оподаткування в національних юрисдикціях і зменшити податкові зобов'язання, виникає об'єктивна необхідність аналізу показників переміщення капіталу з України.

Однак, при цьому варто пам'ятати, що частина капіталу, що виводиться з країни, згодом повертається у вигляді іноземних інвестицій. Такі інвестиції отримали назву «round-trip» (з англійського означає «подорож туди-назад»). Відповідно round-trip – це інвестиції, що попередньо були виведені до офшорних юрисдикцій, а згодом повернулися як іноземні інвестиції.

Дослідження структури іноземних інвестицій за країнами світу в Україну (рис. 1) свідчить, що ключовими державами-інвесторами в економіку України є Кіпр та Нідерланди, на які на початок 2020 р. припадало відповідно 29% та 22% усіх інвестиційних вкладень іноземних держав. При цьому Кіпр, як загалом відома офшорна зона, відповідно до національного законодавства як такою не визнається. Це викликає багато запитань з огляду на те, що саме Кіпр є свого роду ключовим «портом» для інвестицій round-trip. Крім того, варто відзначити, що серед європейських держав Нідерланди також є свого роду потужним «офшорним портом» для повернення попередньо виведеного капіталу в Україну (до офшорної зони відносять Антилські Нідерландські острови). Питома вага інвестиційних вкладень в інші держави (в т.ч. тих, які визнаються офшорними зонами) є суттєво нижчою. Таким чином, на жаль, можна констатувати, що значна сума коштів виводиться з економіки України, а потім повертається в якості іноземних інвестицій через острів Кіпр. При цьому порівняння прямих іноземних інвестицій та їх повернення через офшори (round trip) свідчить, що, на жаль, лише частина інвестицій повертається потім назад в Україну (рис. 2).

Єдиного підходу до обґрунтування податкових втрат від офшоризації національної економіки немає.

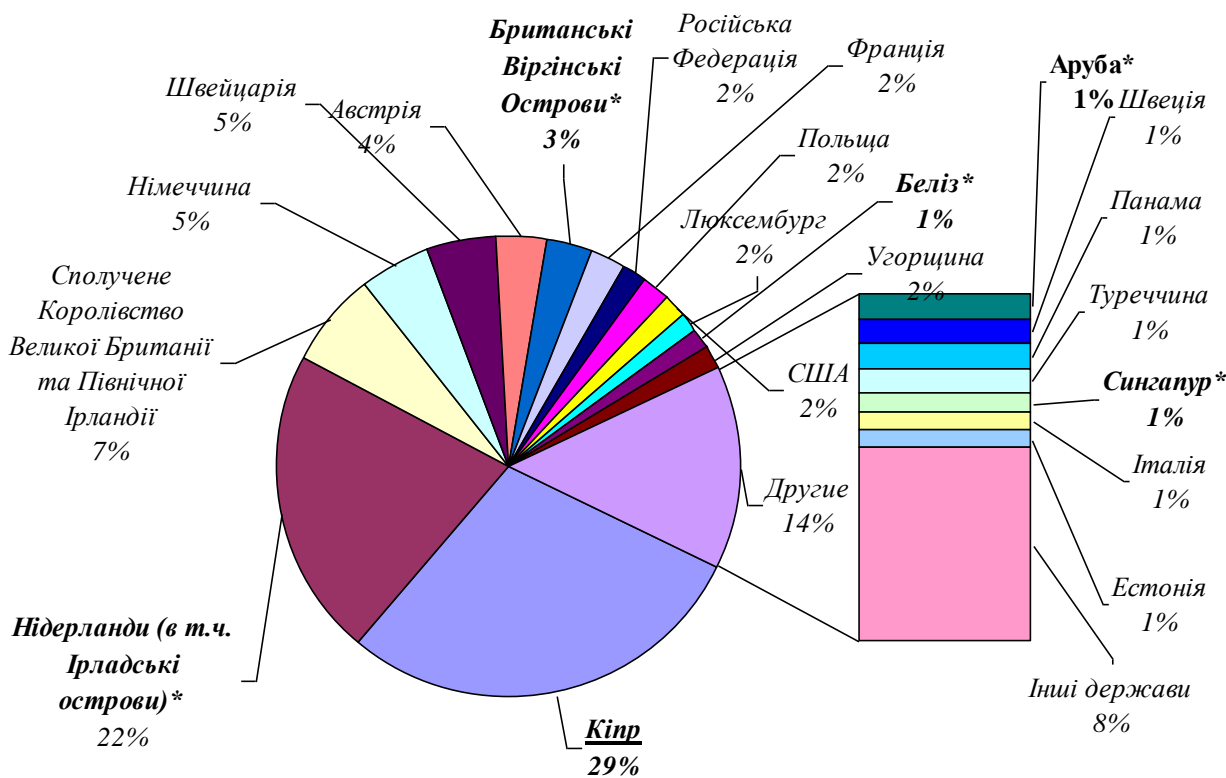

Рис. 1. Структура іноземних інвестицій в Україну в розрізі іноземних держав (на 01.01.2020 р.)

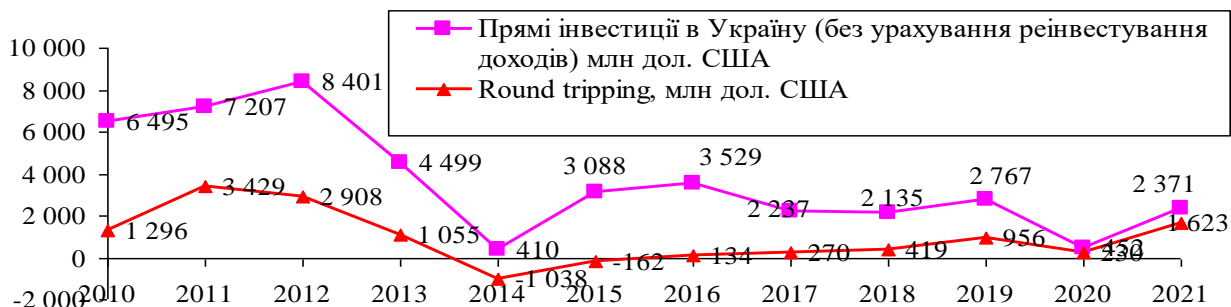

Рис. 2. Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій та round trip інвестицій в Україні [1]

Проблемами дослідження фіскального ефекту від застосування різних схем ухилення від оподаткування в Україні займаються експерти Інституту соціально-економічної трансформації. За розрахунками експертів вказаного Інституту протягом 2017-2020 рр. фіскальні втрати України від офшоризації національної економіки є досить значимими (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги операцій, що пов'язані з діяльністю офшорів, та фіскальні втрати України від офшоризації національної економіки (за розрахунками Інституту соціально-економічної трансформації) [2]

Показник	2017		2018		2019		2020	
	мін	макс	мін	макс	мін	макс	мін	макс
Вартісна оцінка операцій пов'язаних з офшоризацією, млрд. грн.	260	320	120	200	130	220	120	200
Податкові втрати внаслідок офшоризації економіки, млрд. грн.	50	65	22	36	23	40	15	35

При цьому обсяги офшорних операцій та відповідних фіскальних втрат з 2017 р. суттєво зменшились. Так, якщо у 2017 р. податкові втрати від офшоризації становили 50-65 млрд. грн., то у

2020 р. – 15-35 млрд. грн., що, безумовно, є позитивним.

В рази менші суми фіскальних втрат України від офшоризації економіки наводить Tax Justice Network (табл. 2). Так, за оцінками вказаної неурядової організації податкові втрати України від офшоризації економіки протягом 2019-2020 рр. не перевищували 1 млрд. грн. (становили 742 та 793 млн. грн. у 2019 та 2020 роках відповідно). Це у порівнянні із оцінками Інституту соціально-економічної трансформації є суттєво менше. Крім того, за оцінками Tax Justice Network загальна сума офшорного багатства України варіювала від 3,2 до 3,3 млрд. дол.

Таблиця 2

Офшорне багатство та податкові втрати України від офшоризації економіки (за оцінками Tax Justice Network), 2019-2020 рр. [3]

Назва показника	Од. виміру	2019	2020
Офшорне багатство	млрд. дол.	3,2	3,3
	% до ВВП	1,7	2,1
Податкові втрати від офшоризації економіки	млн. дол.	28,7	29,4
	млн. грн. (за середньорічним курсом НБУ)	741,9	792,6

Поряд з цим, результати оцінювання податкових втрат від офшоризації економіки (лише в частині сплати податку на прибуток) наводить Державна служба фінансового моніторингу України, яка публікує відповідні аналітичні звіти за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні (рис. 2).

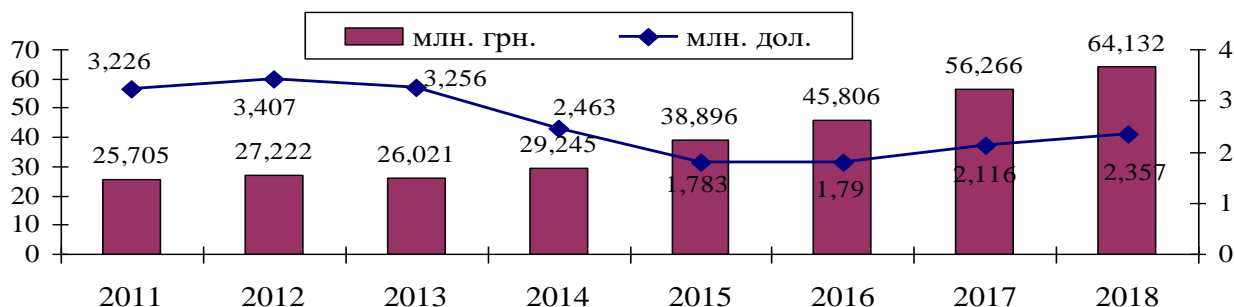

Рис. 3. Динаміка втрат бюджету від несплати податку на прибуток із сумарного обсягу чистого іллегального фінансового відтоку в офшори з України, 2011-2018 рр. [3]

Таким чином, на жаль, можна констатувати, що не зважаючи на незначне місце національної економіки в світовій офшорній павутині, це призводить до досить значних негативних фінансових наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Оцінка обсягів прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2010р. - 2021р.. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_triping_pr_2022-03-31.pdf?v=4
2. Баула О., Сачук. А. Особливості еволюції офшорних зон в умовах глобалізації економіки. Економіст №1. – 2012. – № 1. – С. 16-18.
3. McCann Н. Offshore Finance. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. Report of the Working Group on Offshore Centers: Financial Stability Board, 2014. URL: <http://www.financialstabilityboard.org/>
4. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (2019). Державна служба фінансового моніторингу України. URL: <https://finmonitoring.in.ua/NRA2019.pdf>

Юрчик Галина Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва, Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, e-mail: g.m.urchik@nuwm.edu.ua

Urchik Galina, PhD (Economics), Associate Professor, National University of Water Management and Environmental Engineering, Rivne, e-mail: g.m.urchik@nuwm.edu.ua